

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/Volume 10 Sayı/Issue 25 Ağustos/August 2021
Samsun-Türkiye/ Turkey

ISSN: 2147- 5490
www.dedekorkutdereisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut433>

Araştırma Makalesi/ Resarch Article

Çini Sanatı Alanında, "Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi"ne Dâhil Edilmesi Önerilen Bir Sanatkâr: Efsane Mehmet

An Artist Recommended to be Included in the "List of Living Human Treasures" in the Field of Tile Art: Legend Mehmet

Öz

Geleneksel sanatlarımızın yeni ustalar yetiştirmek suretiyle yaşatılması, geliştirilmesi, korunması, sorunlarının çözülmesi ve geniş kitlelere tanıtılması; aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasın korunması anlamına gelmektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı-Seramik/Çark-Torna/Çini Sanatkârı olan Efsane Mehmet(Mehmet Yıldırım); yaşadığımız çağda Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin yaşatılmasına, geliştirilmesine, korunmasına, sorunlarının çözülmesine ve tanıtılmasına katkı sunan en önemli isimler arasındadır. Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin geliştirilmesi, ulusal/uluslararası alanda tanıtılması, çini sanatkârlarının sorunlarına çözümler bulunması, çark/tornada yaklaşık 4 yılda öğrenilebilen çini form üretimini; ana hatlarıyla yalnızca 35 günde öğretebilmesi gibi konulardaki üstün hizmetleri/başarıları nedeniyle, bazı meslektaşlarının yakıştırmalarıyla, ortalama 2005-2006 yıllarından günümüze; "Efsane Mehmet" lakabı ile anılmakta ve tanınmaktadır. 1990 yılından günümüze kadar "Çini Sanatı(Çinicilik)" alanında 21 profesyonel usta yetiştirmiş, yurtiçi ve yurt dışında yaşayan onlarca hatta belki de yüzlerce kişinin de "Çini Sanatı" alanında eğitimine/gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Efsane Mehmet'in yetiştirdiği 21 profesyonel ustanın tamamı ve seramik/çini alanında 35 gün ya da daha az bir süre eğitimine katkıda bulunduğu onlarca hatta belki de yüzlerce kişinin oldukça büyük bir kısmı şüanda kendi atölyelerini kurmuş ya da belli seçkin atölyelerde, fabrikalarda görev almıştır. Bazıları kamu ya da özel okullarda seramik/çini öğretmenliği yapmakta, bazıları çeşitli üniversitelerin seramik/çini bölümlerinde akademisyen olarak görev yapmaktadırlar. Efsane Mehmet, "Çini Sanatı"nın hammadde hazırlama aşamasından sırlı fırın aşamasına kadar tüm unsurlarıyla ustalık derecesinde yapabilen oldukça az sayıdaki sanatkârlardandır. 1980 yılından beri "Çini Sanatı" alanında aralıksız olarak faaliyette bulunan Efsane Mehmet'in; bahsi geçen ve bu çalışmada aktarılacak diğer özellikleriyle Unesco'nun "Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi" ne öncelikli olarak dâhil edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Efsane Mehmet(Mehmet Yıldırım), Seramik Sanatı, Çini Sanatı(Çinicilik), Unesco, Yaşayan İnsan Hazinesi

Abstarct

Keeping our traditional arts alive, developing, protecting them, solving its problems, and introducing them to a wide range of people by training new masters also means preserving intangible cultural heritage. Legend Mehmet (Mehmet Yıldırım), who is the Carrier of Intangible Cultural Heritage of T.R. Ministry of Culture and Tourism, and Ceramic / Wheel-Lathe / Tile Artist, is among the most important names contributing to the survival, development, protection, problem-solving and promotion of the Traditional Kütahya Tile Making in our age. He is known with the nickname "Legend Mehmet" from 2005-2006, as some colleagues have ascribed, due to his contribution to the development of Traditional Kütahya Tile Making and its introduction in the national/international arena, finding solutions to the problems of tile craftsmen, and due to his outstanding services/achievements in the fields such as his ability to teach the production of tile forms that can be learned in about four years in wheel/lathe in only 35 days. Since 1990, he has trained 21 professional masters in the field of "Tile Art(Tile-Making)" and has made significant contributions to the education/development of tens or even hundreds of people living in Turkey and abroad in the field of "Tile Art". All of the 21 professional masters trained by Legend Mehmet and tens or even hundreds of those whom he contributed to their education in the field of ceramics/tile for 35 days or less, have now established their own workshops or worked in certain distinguished workshops and factories. Some of them work as ceramics/tile teachers in public or private schools, some work as academicians in ceramic/tile departments of various universities. Legend Mehmet is one of the few craftsmen who can make "Tile Art" with all its elements from the raw material preparation stage to the glazed furnace stage at a level of mastery. Legend Mehmet, who has been active in the field of "Tile Art" since 1980, is suggested that Unesco should include him in the "Living Human Treasures List" with his other features mentioned and will be mentioned in this study.

Keywords: Legend Mehmet(Mehmet Yıldırım), Ceramic Art, Tile Art, Unesco, Living Human Treasures List

Burak Yıldırım*

Trakya Üniversitesi

Sorumlu Yazar/ Corresponding Author

*Öğr. Gör. Dr.

Trakya Üniv., Şehit Ressam Hasan Rıza Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Seramik ve Cam Tasarımı Programı, Edirne-Türkiye.
E-mail: byburaks43@gmail.com
ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-3854-5703>

Makale Geçmişi/ Article History

Geliş Tarihi: 08.07.2021

Kabul Tarihi: 14.08.2021

E-yayın Tarihi: 15.08.2021

Giriş

Dokumacılık, halıcılık, bakır işlemeciliği, altın-gümüş işlemeciliği, ağaç işlemeciliği ve oymacılığı, çömlekçilik, çinicilik vb. gibi ülkemizde hemen her ilimizin kendine özgü geleneksel sanatları ve kültürel, folklorik değerleri vardır. Gaziantep-Erzincan ve Tokat'ın bakır işlemeciliği, Kayseri-Uşak ve Kocaeli'nin halıları, Hatay-Bursa ve Denizli'nin dokumaları, Sakarya ve Kahramanmaraş'ın ağaç işlemeciliği/oymacılığı, Trabzon ve Mardin'in altın ve gümüş işlemeciliği, Nevşehir'in çömlekçiliği ve Çanakkale'nin seramikçiliği gibi Kütahya ilimizin çiniciliği de geleneksel halk sanatlarımızdan ve en köklü kültürel, folklorik değerlerimizdendir.

Geleneksel Türk Sanatları içerisinde çok önemli bir yere sahip olan çini sanatının anavatanı Orta Asya olarak bilinmektedir. Uygur Türkleri ile başlayan çini sanatı Karahanlılar, Gazneliler, İlhanlılar ve Anadolu'nun 1071 yılındaki fethinden sonra da Selçuklular ile Anadolu'ya tanıtılmıştır. Osmanlılar ile devam eden çini sanatı günümüze kadar gelmiştir (Gülaçtı 2018:32). Çinicilik; 14. yüzyılın başlarından beri en yaygın ve kesintisiz olarak Kütahya ilimizde yapılan, geleneksel halk sanatlarımızın ve folklorik-kültürel değerlerimizin en önemlilerinden biridir.

Kütahyalı ve geleneksel çinici aileden gelen bir araştırmacı olarak, 2000 yılından beri çeşitli zaman aralıklarında Kütahya'da yapılan araştırma ve gözlemlerimizde; çok değerli bir halk sanatımız olan geleneksel çini sanatını/sanatkârlarını yakından tanıma, eserlerini detaylı olarak inceleme imkânı bulduk. Günümüzde küçük, orta ve büyük ölçekte yaklaşık 1000 civarında seramik-çini-porselen atölyesi/fabrikası bulunan Kütahya'da; pek çok kıymetli çini ustası vardır. Ancak Efsane Mehmet(Mehmet Yıldırım), araştırmanın devamında belirtilecek pek çok ayırıcı özelliği ile "Unesco Yaşayan İnsan Hazine Listesi" ne öncelikli olarak dâhil edilmesi önerilen bir çini sanatkâridir.

Geleneksel Kütahya Çiniciliği

İlk seramiğin M.Ö. 6000 yılında Anadolu'da üretildiği bilinmektedir (Bayazit ve Işık 2012:893). Kütahya seramik sanatı Kalkolitik dönemde başlamış, 14. yüzyıldan sonra yerini Osmanlı dönemi çinicilik sanatına bırakmıştır (Gülaçtı 2018:31).

Türk Dil Kurumu Sanat Terimleri Sözlüğünde "Çini" terimi şöyle açıklanmıştır: (Süsleme) Bir tür beyaz topraktan yapılmış, saydam olmayan, boyalı, pişirilerek taşlaştırılmış toprak işi (<https://sozluk.gov.tr/> 2020). Çini: Geleneksel Türk Sanatı, pişmiş topraktan yapılan levha biçimindeki bir yüzü renkli, dekorlu ve sırlı duvar kaplama malzemesi. Sözcük geniş anlamda aynı biçimde yapılan tabak, kâse, testi, vazo, çanak ve birçok formu da kapsar (Ölçen 1999:66).

Kütahya'da M.Ö. 6000-3000 yıllarından itibaren genel anlamda seramik üretimi yapıldığı bilinmektedir. 14.yüzyıldan itibaren ise genel anlamda seramik üretiminin yanı sıra daha çok "Çini" ismi ile adlandırdığımız ve geleneksel sanatlarımızdan-folklorik değerlerimizden biri olarak kabul ettiğimiz; beyaz seramik çamuru ya da akçini çamurundan üretilen iki ya da üç boyutlu formlar üzerine sıraltı dekor yapılan seramikler üretilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde; daha çok devlet desteği ile ve çoğunlukla saraylar, camiler, kervansaraylar vb. mimari yapıların süslenmesi için üretilen çini

Çini Sanatı Alanında, “Yaşayan İnsan Hazineleri Listesi” ne Dâhil Edilmesi Önerilen Bir
Sanatkâr: Efsane Mehmet

karo/panoların yanı sıra, dekoratif duvar tabakları, vazolar, aydınlatma kandilleri, kahve fincanları vb. işlevsel ve/veya dekoratif/sanatsal çiniler üretilmiştir. Çinicilik 14.yüzyılın başlarından Cumhuriyet dönemine kadar kısmen devlet desteği ile Cumhuriyet döneminden sonra ise daha çok özel atölye ve fabrikaların girişimi ile günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde halen bahsi geçen tüm çiniler üretilmektedir.

Geleneksel Kütahya Çiniciliği üç ana branştan oluşmaktadır. Kütahya’daki çini atölyeleri de 14. yüzyıldan günümüze bu üç branş üzerine kurulmuştur. Bahsi geçen branşlardan ilki; önemli derecede kimya ve seramik/malzeme mühendisliği bilgisi gerektiren; “Çini hammadde(çamur, astar, boya, sır vb.) hazırlama atölyeleri/fabrikaları”dır. İkincisi; “Çini altyapı/form şekillendirme atölyeleri” isimi ile adlandırılan, çok büyük oranda “Çamur tornası/çinici çarkı” yardımı ile yanı sıra doğrudan elle ve model-kalıp-döküm yöntemleri ile beyaz çini ya da seramik çamurunu şekillendirerek, üzerine dekor yapılabilecek iki ya da üç boyutlu form üretimi yapan atölyelerdir. Üçüncüsü ise; “Çini dekor/boyama/süsleme atölyeleri” isimi ile anılan, “Çini altyapı/form şekillendirme atölyeleri”nde üretilen bisküvi(ham pişirimi yapılmış sırsız form) formlar üzerine; değişik özelliklerde/kalınlıklarda fırçalar kullanarak el ile ya da serigrafi baskı yöntemiyle ve metaloksit toprak boyalar ile daha çok bitkisel desenler olmak üzere çok çeşitli desenleri sıraltı olarak işleyen atölyelerdir.

Bahsi geçen üç branş birbirine sımsıkı bağlı ve birbirleri için olmazsa olmaz branşlardır. Biri var ise diğeri de vardır. Bu üç önemli branş “Çinicilik Sanatı”nın ürün verebilmesi için ayrılmaz bir bütün olagelmıştır. Kütahya’daki atölyeler/fabrikalar genellikle bu üç ana branştan sadece biri üzerine kurulmuş olmakla beraber, her üç ana branş üzerine de çalışan büyük atölyeler/fabrikalarda mevcuttur. Ancak bu atölye ve fabrikalarda çalışan kişilerin neredeyse tamamı yalnızca çalışmakta olduğu tek bir branş üzerine uzmanlaşmıştır.

Efsane Mehmet (Mehmet Yıldırım)

Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin, dolayısıyla genel anlamda “Çini Sanatı”nın yaşayan en önemli ustalarından olarak kabul edilen, değerli seramik/çini sanatkârı Efsane Mehmet(Mehmet Yıldırım); 1968 yılında Kütahya’da doğmuştur. Seramik/çini sanatına 1980 yılında, Kütahya’da dönemin seçkin seramik/çini sanatkârlarından Kamil Serçebay usta ile başlamıştır (Canbolat 2011:158). 1988 yılında kendi atölyesini kurduğunu ve o günden bugüne; hem eğitiminin hem de eğitimciliğinin/ustalığının bir arada devam ettiğini belirtmiştir. Efsane Mehmet; Cumhuriyet dönemi Kütahya’sında çiniciliğin gelişmesine katkıda bulunan/bulunmakta olan örnek sanatçılardan (Kahraman 2018:46). Kendini geleneksel çini sanatına aday ve bu alanda kendisini fazlasıyla geliştirmiş olan Efsane Mehmet; yaşadığımız yüzyılda, Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin yaşatılması, yaygınlaştırılması, geliştirilmesi, sorunlarının çözülmesi, korunması ve tanıtılması hususunda en çok katkı sağlamış isimlerdendir.

Efsane Mehmet lakabı ile anılan sanatçı halen Çark Torna ve Çini Sanatını dünyanın dört bir köşesinde tanıtarak ahilik kültüründe usta yetiştirmeye devam etmektedir (Uluyol 2018:50). Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin geliştirilmesi, ulusal/uluslararası alanda tanıtılması, çini sanatkârlarının sorunlarına çözümler bulunması, çark/tornada yaklaşık 4 yılda öğrenilebilen çini form üretimini; ana

Burak Yıldırım

hatlarıyla yalnızca 35 günde öğretebilmesi gibi konulardaki üstün hizmetleri/başarıları nedeniyle, bazı meslektaşlarının yakıştırmalarıyla, ortalama 2005-2006 yıllarından günümüze; “Efsane Mehmet” lakabı ile anılmakta ve tanınmaktadır.

Efsane Mehmet; Kütahya çini imalatçıları sitesindeki atölyesinde 1990 yılından beri seramik/çini eser üretimi yapmaktadır. Seramik/çini form üretimi yoğunluğundan dolayı gerektiğinde hazır hammadde(çamur, astar, boya, sır) kullanmasının yanı sıra kendisi de bilhassa özel işçilikli çalışmaları için yüksek kalitede tüm hammaddelerini üretebilmektedir. Ağırlıklı olarak çark/tornada seramik-çini altyapı/üzerine çini dekor yapılabilen üç boyutlu form üretimi yapmakta ve Kütahya’daki çini dekor atölyelerinin ortalama %60’ının altyapı/form ihtiyacını karşılamaktadır. Çoğunlukla sipariş üzerine ürün üretmekte ve ürünlerini ülkemizin pek çok bölgesindeki dekor ustalarına göndermektedir. Hitit, Frig, Selçuklu, Osmanlı vb. klasik dönem eserlerinin birebir röprodüksiyonunun yanı sıra modern çini formlarda üretmektedir. Çini dekor anlamında sadece kendi sergileri ve seçkin müşterileri için özel/yüksek işçilikli eserler üretmektedir.

2005 yılında dönemin Kültür ve Turizm Bakanı ve üst düzey Bakanlık yetkililerinin Kütahya’daki atölyesini ziyaretleri ve incelemeleri sonucunda; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Araştırma Eğitim Genel Müdürlüğü-Halk Kültürü Bilgi Belge Merkezi tarafından, Seramik/Çark-Torna/Çini alanlarında sanatkârlığı tescillenmiştir. “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı” ilan edilmiştir.

Efsane Mehmet (Mehmet Yıldırım)’in Ayırıcı Özellikleri

Geleneksel seramik/çini sanatı alanında 1990 yılından günümüze kadar 21 profesyonel usta yetiştirmiş olan Efsane Mehmet; 2000 yılından beri belli dönemlerde İstanbul, İzmir, Ankara ve Antalya gibi değişik illerde bazı özel okullarda çocuklara, yetişkinlere ve engellilere yönelik seramik/çini form şekillendirme kursları vermiştir. Dumlupınar Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ordu Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Trakya Üniversitesi gibi birçok üniversitede davetli olarak pek çok kez gösterim yapmış ve Geleneksel Kütahya Çiniciliği ile ilgili konferanslar vermiştir. Kütahya’da bulunan atölyesinde 2000 yılından günümüze her yıl çeşitli üniversitelerin seramik/çini bölümlerinde eğitim gören pek çok stajyer öğrencinin mesleki gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Efsane Mehmet’in yetiştirdiği 21 profesyonel ustanın tamamı ve seramik/çini alanında 35 gün ya da daha az bir süre eğitimine katkıda bulunduğu onlarca hatta belki de yüzlerce kişinin oldukça büyük bir kısmı şuanda kendi atölyelerini kurmuş ya da belli seçkin atölyelerde, fabrikalarda görev almıştır. Bazıları kamu ya da özel okullarda seramik/çini öğretmenliği yapmakta, bazıları çeşitli üniversitelerin seramik/çini bölümlerinde akademisyen olarak görev yapmaktadırlar. Efsane Mehmet, günümüzde halen belli zamanlarda yurtiçi ve yurtdışından Kütahya’daki atölyesine gelen pek çok kişiye çini sanatı alanında özel dersler vermeye devam etmektedir. Ülkemizdeki pek çok ilin yanı sıra ABD, Almanya, Özbekistan, Yemen vb. pek çok ülkeden, gerek normal/uzun süreli gerekse bahsi geçen 35 günlük kısaltılmış çini sanatı/çini form eğitimi için atölyesine gelen çırakları/öğrencileri bulunmaktadır.

Efsane Mehmet, 2000 yılından beri ülkemizin pek çok kentinde ve ortalama 20 civarında ülkede, çoğunlukla T.C. Kültür-Turizm Bakanlığı’nın yanı sıra çok sayıda kamu ve özel kurumların destekleriyle Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin yaşatılması,

Çini Sanatı Alanında, “Yaşayan İnsan Hazineleri Listesi” ne Dâhil Edilmesi Önerilen Bir Sanatkâr: Efsane Mehmet

tanıtılması ve sorunlarının çözülmesi için çok önemli girişimlerde bulunmuştur. Hindistan, Macaristan, Yunanistan, Bulgaristan, İtalya, İspanya, Fransa, Umman, Almanya, Avustralya, Belçika, Lüksemburg, Güney Afrika, Suriye, Mısır, Suudi Arabistan, İran, Özbekistan ve ABD; Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin tanıtılması için pek çok sanatsal organizasyonlara/sergilere katıldığı ülkelerden bazılarıdır.

Efsane Mehmet’in önemli ayrıntı özelliklerinden biri de, ülkemizde ve Kütahya’da profesyonel anlamda çok az kişinin bildiği; “seramik-çini tornası/çarkı ile seramik/çini form şekillendirme tekniğine çok iyi derecede hâkim olan ender rastlanan kişilerden olmasının yanı sıra ilgili teknik ile gözleri kapalı halde de çini formlar üretebilmesidir. İlk kez özel bir engelli okulunda verdiği kursta, engellilere aslında sanat yapmak için engel olmadığını kanıtlamak ve moral vermek için gözlerini bir bez kuşak ile bağlayarak çini form üretimi yapmıştır. Gözleri kapalı halde iken doğaçlama olarak tüm çini formları rahatlıkla yapabilmektedir. Bunun yanı sıra gözleri kapalı iken, ortamdaki bir kişi tarafından eline verilen, herhangi bir çini formun ya da dairesel temelli bir objenin; görmeden ve sadece elleriyle dokunarak detaylarını hafızasına alıp, birebir aynısını yapabilmektedir. 2006 yılında Kütahya Cumhuriyet Caddesi-Sevgi Yolu’nda düzenlenen Japon seramik-çini çarkı/tornası üreticisi “Shumpo” markanın tanıtımı esnasında, oldukça kalabalık bir izleyici kitlesinin önünde gözleri kapalı halde çark/tornada çini form üretimi yapmıştır. Bu etkileyici gösteri sonrasında Efsane Mehmet’in; dönemin Belediye Başkanı’nın isteği üzerine yüz kalıbı alınmış ve çarkta/tornada çini form şekillendiren usta olarak büyük bir heykeli yapılmıştır. Bu heykel; Kütahya’nın ana-çarşı caddesi olan Cumhuriyet Caddesi-Sevgi Yolu girişine yerleştirilmiştir. Daha sonraki belediye başkanları döneminde cadde çevre düzenlemelerinde yapılan değişiklikler çerçevesinde bulunduğu yerden kaldırılmıştır.

Efsane Mehmet, 2005-2009 yılları arasında Kütahya Çiniciler, Fotoğrafçılar ve El Sanatları Odası Başkanlığı yapmıştır. Bu dönemde Kütahya Belediyesi kentteki tüm çinicilerin şehir dışında kendi imkânları ile bir yer yaparak atölyelerini taşınmaları konusunda bir karar almıştı. Bu karar birçok çini sanatkârı için iflas anlamına geliyordu. Çünkü mesleklerinden oldukça düşük kazançlar elde edebilen çini sanatkârlarının önemli bir kısmı için bunu yapabilmek maddi açıdan imkânsızdı. Çinicilik sanatının yoğun çalışma ve geceleri ürün/fırın kontrolleri gerektiren işleyiş süreçleri nedeniyle çoğunlukla birçok kişinin atölyesi evinin altında-yanında-yakınında, yürüyüş mesafesinde ya da en fazla araçla 5-10 dakikada ulaşılacak mesafededir. Bu nedenlerle de şehir dışına uzun yolculuklar yaparak atölyelerine ulaşmak, çini sanatkârlarının işlerinin sağlıklı işleyişi için olanaksızdı. Tüm bunların farkında olan Efsane Mehmet; o dönemki resmî görevinin de(Kütahya Çiniciler, Fotoğrafçılar ve El Sanatları Odası Başkanlığı) katkısı ile belediyenin ilgili kararını TBMM’ye taşıma fırsatı buldu. Daha önceleri çini atölyesi işletmiş olan bir milletvekili arkadaşı ve ayrıca birkaç meslektaşının da yardımı ile TBMM’de; konuyla ilgilenebilecek birçok milletvekilinden oluşan bir komisyona yaşanan durumu anlattı. Sonrasında belediyenin ilgili karardan vazgeçirilmesini ve ayrıca geleneksel çini sanatkârlarına destek olmak için; şehir içinde ortalama 100 ayrı atölyeden oluşması planlanan “Kütahya Çini İmalatçıları Sitesi” yapımı için belediyenin oldukça düşük bir ücretle arazi vermesini sağladı. Efsane Mehmet, Kütahya Çiniciler, Fotoğrafçılar ve El Sanatları Odası Başkanlığı döneminde; Geleneksel Kütahya Çiniciliği adına büyük katkı ve emeği geçen eski ustalar onuruna

Burak Yıldırım

Belediye/Valilik işbirliği ile bir yemek düzenlenmesini, kendilerine Geleneksel Kütahya Çiniciliğine olan katkı ve hizmetlerinden dolayı plaket verilmesini sağlamıştır.

Efsane Mehmet, meslek hayatı boyunca pek çok farklı seçkin geleneksel çini sanatkarının yanı sıra ülkemizdeki bazı üniversitelerdeki seramik/çini bölümlerinde ve seramik/malzeme mühendisliği bölümlerinde görev yapan pek çok akademisyen ile de çalışma fırsatları bulmuştur.

Kütahya'da çinicilere bisküvi formlar üreten Mehmet Yıldırım, Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait çini formlarının röprodüksiyonlarını yaptı. Bu formları uygularken Selçuklularda olduğu gibi çamur bünyede % 92,2 oranında SiO₂ katkılı taş çini çamurunu kullandı. Mehmet Usta kendine ait formüle ettiği bu çamurun analizini Tübitak'a sunduğunu ve doğruluğu konusunda rapor aldığını belirtmektedir (Gülaçtı 2011:275). 2002 yılında Selçuklu ve özellikle daha çok Osmanlı Dönemi'nde yapılmış olan ve günümüz çinilerinden oldukça farklı bir yapıya ve dayanıma sahip olan 6-,7 yüzyıl boyunca hiç bozulmadan günümüze ulaşabilen Taşçini'lere merak saldı. Uzun araştırmalar ve birçok denemeler yaptı. 2007'de Tübitak analizlerinde %92 Osmanlı dönemi taş çinilerinin aynısını yapabildiğine dair belge aldı (Oflaz 2012:59). Seramik kimyası üzerine uzun yıllar yoğun araştırmalar yapan Efsane Mehmet'in ayırıcı özelliklerinden birisi de; dünyada çok az kişinin yapabildiği, daha çok "Osmanlı Taş Çinisi" olarak bilinen, günümüzde üretilen çinilere göre; 4-5 kat daha fazla yoğun ısı değişimlerine ve üzerinden geçecek uzun yıllara rağmen hemen hemen hiçbir bozulmaya uğramayan çinileri, Tübitak analizi ile %92.2 uyumlu yapabildiğini kanıtlamış olmasıdır.

Kütahya'da çini sanatkarlarının neredeyse tamamı Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin üç ana branşı olarak belirtilen branşlardan sadece biri üzerine uzmanlaşmıştır. Efsane Mehmet'in ayırıcı özelliklerinden birisi de bahsi geçen her üç ana branş üzerine de önemli derecede uzmanlaşmış olmasıdır.

Efsane Mehmet, 4-12 Mayıs 2017 tarihleri arasında İran'da düzenlenen 3. Tebriz Uluslararası İslam Sanatları, Zanaatları ve Yaratıcılık Festivali adlı, 33 ayrı İslam ülkesi sanatkarlarının katıldığı geleneksel sanatlar yarışmasında ülkemizi ve geleneksel çini sanatımızı temsil ederek tam not ile "Çini Sanatı Dünya Birinciliği Ödülü" ne layık görülmüştür (Uluyol 2018:50). Yarışmada 33 ayrı ülkeden gelen tüm sanatkarlardan sıfırdan tüm aşamaları ile jürinin önünde/canlı olarak, yüksek kalitede ve mümkün olan en kısa sürede eser üretmeleri istenmiştir. Geleneksel çini sanatının üç ana branşına ve tüm detaylarına üstün şekilde hâkim olan Efsane Mehmet; bu yarışmadaki dünya birinciliği ile de hakkındaki savımızı kanıtlamıştır.

Efsane Mehmet'in seramik/çini sanatı alanında, önemli tv kanalları ve internet sitelerinde yayımlanmış, dönem dönem tekrar yayınlanmakta olan birçok belgeseli/çeşitli program çekimleri bulunmaktadır. Bazı lisansüstü tezlerde, kitaplarda, dergilerde ve gazetelerde kendisine yer verilmiştir. İnternet üzerinden kısa bir araştırma yapıldığında hakkında yapılmış onlarca videoya, habere ve tanıtıma ulaşılabilmektedir.

Efsane Mehmet (Mehmet Yıldırım)'in "Unesco Yaşayan İnsan Hazine Listesi"ne Dâhil Edilmesi Önerisi

2003 yılında da, toplulukların, grupların, bazı durumlarda bireylerin, kültürel mirasın bir parçası olarak tanımladığı uygulama, temsil, anlatım, bilgi, beceri ve bunlara

Çini Sanatı Alanında, “Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi” ne Dâhil Edilmesi Önerilen Bir
Sanatkâr: Efsane Mehmet

ilişkin araç, gereç ve kültürel mekânlar anlamına gelen, “Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi” kabul edilmiştir. Sözleşmeyle, “Somut Olmayan Kültürel Miras” alanları; sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneği olarak belirlenir. İşte, Unesco tarafından 2003 yılında kabul edilen ve Türkiye’nin 2006’da taraf olduğu; “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” kapsamında; “Yaşayan İnsan Hazinesi” çalışması oluşturulmuştur (Şimşek 2015:11-12).

Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH), Somut Olmayan Kültürel Mirasın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri anlatır. Yaşayan İnsan Hazinesi şu ölçütlere göre belirlenir (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinesi-ulusal-envanteri.html>, 2020).

- 1- Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
- 2- Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
- 3- Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
- 4- Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
- 5- Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
- 6- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
- 7- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (çırak yetiştirmiş olması).

Geçtiğimiz yıllarda bu ölçütlere uyan sanat ve meslek insanları seçilerek “Unesco Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi” ne dâhil edilmiştir. Birçok sanat alanında pek çok kişi ilgili listeye dâhil edilerek ödüllendirildiği gibi, örneğin çini sanatı alanında 2009 yılında Mehmet Gürsoy ve 2017 yılında Hamza Üstünkaya ilgili ödüle layık görülmüştür.

Sonuç

Araştırmada tüm yönleri-detaylarıyla hakkında bilgiler sunulan Efsane Mehmet(Mehmet Yıldırım); sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenip, ustalığını 40 yılı aşkın süredir icra eden, bilgi-becerisini uygulamadaki üstünlüğü ve konusunda ender rastlanan bilgilere sahip olmasıyla ön plana çıkan çok değerli bir çini sanatkarıdır. Geleneksel Kütahya Çiniciliğine dolayısıyla çini sanatına kendini adanmışlığı, yaklaşık 20 yıldır yurtiçi ve yurtdışında 20 civarında ülkede sanatını tanıtması/çini sanatının toplumla buluşmasını sağlaması, 21 çirağını profesyonel ustalığa ulaştırmasının yanı sıra yüzlerce kişinin çini sanatı alanında mesleki gelişimine katkıda bulunması ile dikkat çekmektedir. Çalışma genelinde aktarılan detaylarda açıkça görüldüğü gibi “Unesco Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi” ne dâhil edilme şartlarının tamamını fazlasıyla taşımaktadır.

Mehmet Yıldırım; İlgili şartları fazlasıyla yerine getirmesi ve ayrıca Geleneksel Kütahya Çiniciliğinin, çini sanatkarlarının sorunlarına önemli çözümler bulan bir şahsiyet olması ile halk tarafından kendisine layık görülen “Efsane Mehmet” lakabını

kazanmıştır. Hakkında anlatılan tüm yönleri ve çini sanatına olan tüm hizmetlerinin hemen hemen tamamı ayırıcı bir özellik olan, gerekli tüm şartları kat kat fazlası ile taşıyan Efsane Mehmet'in; vakit kaybetmeden "Unesco Yaşayan İnsan Hazine Listesi" ne dâhil edilmesi önerilmektedir. Efsane Mehmet'in; geleneksel sanatlarımızın ve folklorik-kültürel değerlerimizin en önemlilerinden biri olan; "Çini Sanatı" alanındaki üstün hizmetleri ve ilgili sanat dalındaki son derece üstün eğitimciliği, ustalığı, sanatkârlığı, üstün bilgi/beceriyle "Unesco Yaşayan İnsan Hazine Listesi" ne dâhil edilmeyi ve bu onurlandırmayı gerçek anlamda fazlasıyla hak ettiği düşünülmektedir..

Kaynaklar

- Bayazıt, M. ve Işık, İ. (2012). "Geçmişten Günümüze Çini Sanatı ve Kütahya Çiniciliği", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, S. 1, s. 891-898.
- Canbolat, A. (2011). *Seramik Şekillendirme Yöntemlerinde Tornanın Kullanımı ve Seramik Tornalar*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Gülaçtı, N. (2011). *Günümüz Kütahya'sında Seramik-Çini Üretimi ve Durum Tespiti*, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanatta Yeterlik Tezi.
- Gülaçtı, N. (2018). "Kütahya Seramik ve Çinicilik Zanaat/Sanatının Tarihsel Süreci ve Gerileme Nedenleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 58, s. 31-40.
- Kahraman, G. (2018). *1950'den İtibaren Kütahya Çini Tabaklarının Tasarım Tipolojisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Oflaz, A. (2012). *Kütahya Çini Sanatına Yön Veren Tasarımcı ve Ustalar ile Kütahya'daki Çini Sanatının Gelişiminin Değerlendirilmesi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Ölçen, S. (2015). *Kütahya Ansiklopedisi*. Kütahya: Kütahya Belediyesi Kültür Yayınları, 1999. Şimşek, Esmâ. "Meddahlıkta, "Yaşayan İnsan Hazine Listesi"ne Eklenmesi Gereken Bir İsim: Kadirli Yusuf Sıra". *Milli Folklor Dergisi*, S.106, s. 5-13.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. "Yaşayan İnsan Hazine Listesi Ulusal Envanteri". 20 Ekim 2020 <<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazineleri-ulusal-envanteri.html>>
- Türk Dil Kurumu. "Sanat Terimleri Sözlüğü". 18 Eylül 2020 <<https://sozluk.gov.tr/>>
- Uluçay, F. (2018). *Kütahya'ya Değer Katanlar*. Ankara: Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı Yayınları.

Çini Sanatı Alanında, “Yaşayan İnsan Hazine” Listesi’ ne Dâhil Edilmesi Önerilen Bir
Sanatkâr: Efsane Mehmet

Fotoğraflar:

1. Efsane Mehmet (Mehmet Yıldırım)

2. Efsane Mehmet’in atölyesinde çini form üretiminden bir kesit

Burak Yıldırım

3. Efsane Mehmet'in bir el sanatları festivalinde çini dekor uygulaması gösterimi

4. Efsane Mehmet (Mehmet Yıldırım) bir üniversitede gözleri kapalı halde tornada çini form üretimi gösterimi

Çini Sanatı Alanında, “Yaşayan İnsan Hazineleeri Listesi” ne Dâhil Edilmesi Önerilen Bir
Sanatkâr: Efsane Mehmet

---

5. Efsane Mehmet'in 2017 yılında; 3. Tebriz Uluslararası İslam Sanatları, Zanaatları ve Yaratıcılık Festivali'nde aldığı “Çini Sanatı Dünya Birinciliği Ödülü”

Burak Yıldırım

6. Efsane Mehmet'in 2017 yılında; 3. Tebriz Uluslararası İslam Sanatları, Zanaatları ve Yaratıcılık Festivali'nde "Çini Sanatı Dünya Birinciliği Ödülü" aldığı eseri

7. Efsane Mehmet'in atölyesinden bir kesit

Çini Sanatı Alanında, “Yaşayan İnsan Hazineleri Listesi” ne Dâhil Edilmesi Önerilen Bir
Sanatkâr: Efsane Mehmet

8. Efsane Mehmet'in 2006 yılında Kütahya Cumhuriyet Caddesi-Sevgi Yolu girişine yerleştirilen heykeli